

مقالات و بررسیها، دفتر ۷۲، زمستان ۸۱، ص ۳۰۵-۳۰۹

فرهنگ اصطلاحات روز

فارسی - عربی

(با اضافات و ویرایش جدید)

تألیف:

دکتر محمد غفرانی

دکتر سید مرتضی آیت‌الله زاده شیرازی

اینک به لطف ایزد منان، چهاردهمین چاپ فرهنگ اصطلاحات روز در شکلی نو و با حجمی دو برابر چاپهای پیشین، در دسترس همگان قرار گرفته است. دو استاد والامقام، دکتر محمد غفرانی و زنده‌یاد دکتر آیت‌الله‌زاده شیرازی، از همان زمانی که در کشورهای عربی درس می‌خواندند، در تکاپوی نگارش این فرهنگ بودند و طی سالیان تدریس در تهران، فیش‌های فراوان دیگری فراهم آوردند تا سرانجام در سال ۱۳۵۲ توانستند مجموعه پژوهشهای خود را به شیوه‌ای ابتکاری، در قالب کتاب فرهنگ اصطلاحات ارائه دهند. این کتاب اندکی پس از انتشار سخت مورد استقبال استادان و دانشجویان و همه علاقمندان به دوزبان فارسی و عربی قرار گرفت، چندان که از آن زمان تاکنون، ۱۳ بار، با شمارگان بالا، توسط مؤسسه امیرکبیر تجدید چاپ شد.

این دو دانشمند برآن بودند که فیش‌هایی را که طی سالیان، اندک اندک، و به مناسبت‌های گوناگون فراهم آورده بودند، به کتاب خود بیفزایند و کار را کمال بخشند. اما درگذشت نابهنگام دکتر شیرازی در سال ۱۳۷۹، همه چیز را متوقف کرد. سرانجام دکتر غفرانی از اینجانب درخواست کردند که به این کار پردازم. من که خدمت هر دو

استاد شاگردی کرده بودم و اخیراً نیز افتخار همکاریشان را یافته بودم، و علاوه بر آن، از ارزش کتاب و علاقه دو استاد بزرگوار به آن آگاه بودم و در جریان فیشهای اضافی نیز قرار داشتم، درخواست دکتر غفرانی را پذیرفتم و می‌پنداشتم که با افزودن تعدادی فیش جدید، می‌توان کار را هر چه زودتر به انجام رساند. اما در عمل، با چنان دشواری‌هایی مواجه گشتم که نزدیک بود کار را به کلی متوقف کنم. ولی به الطاف الهی و تلاش بسیار، فیشهای پراکنده و بدون اعراب و گاه نادرست، به روش قبلی کتاب تنظیم شد و سپس در قالبی نو، تایپ گردید و حتی اشکالات موجود در کتاب پیشین برطرف شد. آنگاه دکتر غفرانی نیز همه کتاب جدید را ویراستاری علمی کردند و سرانجام مجموعه حاضر منتشر گردید.

امتیازات

فرهنگ موجود، مجموعه‌ای سرشار از لغات و اصطلاحات معاصر در زمینه‌های مطبوعاتی، رسانه‌های گروهی، علمی، ادبی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، نظامی و جز اینها است. از این رو می‌تواند مورد استفاده همه افرادی که با دو زبان فارسی و عربی در زمینه‌های مختلف سروکار دارند، قرار گیرد.

روش ابتکاری تنظیم کلمات - که آمیخته‌ای از اغلب فرهنگ‌های فارسی و عربی است و کلمه مادر را در قالب ترکیب‌های عطفی، وصفی، اضافی و جملات بیان کرده است - کار یادگیری و به خاطر سپاری واژگان را آسان ساخته و آن را به صورت کتابی درآورده که سخت مورد نیاز دانشجویان و نوآموزان و دیگر دست‌اندرکاران دو زبان فارسی و عربی است.

ارائه یک یا چند معنی برای یک کلمه فارسی معاصر و کاربرد آن در قالب یک ترکیب و جمله؛ اشاره به لهجه‌های عربی و معادل خاص برخی واژگان در یکی از کشورهای مصر، لبنان، سوریه، عراق و...، اشاره به فصیح و عامیانه بودن، و نیز وجود کلمات و اصطلاحات بسیاری که در هیچ یک از کتابهای لغت موجود یافت نمی‌شود، همگی از دیگر امتیازات این فرهنگ است.

شیوه کار

شیوه ابتکاری تنظیم واژگان، آمیخته‌ای از فرهنگ‌های فارسی و عربی است. از این رو مبنای اصلی و کلی ترتیب کلمات براساس حروف کلمه مادر است. سپس - در صورت کاربرد و تداول - کلمه مادر در ترکیبات و جملات، به ترتیب زیر، تنظیم شده است:

- کلمه مادر.
- کلمه مادر با «واو» عطف.
- کلمه مادر در جایگاه موصوف یا مضاف.
- کلمه مادر در ترکیبات به هم ریخته پسوندی و پیشوندی.
- کلمه مادر در حالت نکره.
- کلمه مادر همراه با مصدر.
- ترکیبات فعلی و حاصل مصدری کلمه مادر.
- جمع‌های کلمه مادر.
- همچنین لازم است به نکات زیر توجه شود:
- در هر یک از موارد یادشده، ترتیب الفبائی در حد امکان رعایت شده است.
- مشتقات هر مصدری همراه با همان مصدر آمده است.
- «های» معدوله در ردیف الفبائی لحاظ نشده است.
- الف مقدم بر همزه است.
- علامت «مق» به معنای مقابل و «مع» به معنای معادل است.
- در آخر یا اول بعضی اصطلاحات «...» (نقطه چین) آمده است تا از تکرار خودداری شود.
- در مواردی به مناسبت تشابه کاربرد، توضیحاتی داخل پرانتز () آمده است.
- اینک برای توضیح بیشتر چند نمونه تقدیم می‌کنیم:
- آب: ماء.

...

- آب و هوای ایران معتدل است: مُنَاخُ اِیْرَانَ مُعْتَدِلٌ.

...
- آب آشامیدنی: ماء الشرب، ماء صالح للشرب.

...
- آب انار: عصير الرمان.

...
- آب گرم: الماء الساخن.

...
- جریان آب: مسير الماء.

...
- آب پز: مسلوق.

...
- آب های بین المللی: المياه الدولية.

یا

- آزادی: حرّیة.

- آزادی اجتماعات: حرّیة التّجمع.

...
- آزادی سرمایه: إطلاق رأس المال.

...
- آزادی فردی: الحرّیة الشخصية.

...
- سلب آزادی: استلاب الحرّیة، كبت الحرّیة.

...
- آزادیخواهی: التحرّر.

...
- آزادیخواهان: أحرار، دعاة الحرّیة.

یادآوری: برای یافتن واژه و اصطلاح مورد نظر باید با توجه به ترتیب فوق و در نظرگرفتن کلمات مادر عمل نمود و خصوصاً در حالت ترکیبی به واژه اول بسنده نکرد. و اینک امیدواریم خوانندگان محترم از نقد و راهنمایی دریغ نکنند تا در چاپهای آینده، کمبودهای احتمالی جبران شود.

ابراهیم اقبال

عضو هیأت علمی دانشکده الهیات و معارف اسلامی